

Kresťanská tradícia Európy: Procesie a vlečky v akte kajúcnosti a smútku

Karol Gazdík

1. marca 2024 ✝ Cirkev

Vstúpili sme do obdobia pôstu, s ktorým sa o čosi viac otvára priestor pre skutky kajúcnosti a pokánia. S nimi prirodzene prichádza aj mnoho nábožných prvkov, ktoré veriacim pomáhajú pochopiť zmysel pokánia. Foriem a možností je veľa. V tomto článku by som chcel upriamiť pozornosť čitateľa na prvky, ktoré by možno na prvý pohľad s kajúcnosťou, pokáním či smútením vôbec nespájal. No v bohatej studnici kresťanskej tradície je možné nájsť všeličo...

Kajúcne (pôstne) procesie

Procesie sa nám väčšinou spájajú s oslavnými príležitosťami a okázalými prvkami. Ich využitie je však rôznorodé. Ide vlastne o náboženské pochody, ktorými, ako píše Andrej Radlinský v *Nábožných výlevoch*:

„Veriaci jednou myslou budťo Boha o milosť a zmilovanie prosia, ako na svätého Marka a na krížové dni; budťo mu za jeho dobrodenie verejné vdaky vzdávajú, ako na Božie Telo; alebo vôbec vnútorné ctenie Boha i zovnútorými (vonkajšími) znakmi osvedčujú.“

Procesie vo svojej kresťanskej podstate sú:

1. verejným vyznaním našej viery vo velebnosť a všadeprítomnosť Boha a našej závislosti od neho;
2. slávnostným vyznaním našej viery v ukrižovaného Ježiša Krista, a radostným vzdávaním vďaky Bohu za všetky nám skrze neho udelené milosti;
3. viditeľným znamením jednoty Cirkvi katolíckej, v jednomyselnosti citov a modlitieb všetkých jej dietok;
4. povzbudzujú nás k dôvere v Boha;
5. sú obrazom nášho pútnického života na zemi a pripomínajú nám, že tu nemáme žiadneho stálego prebývania, ale že putujeme do večnej vlasti.

Andrej Radlinský nás obzvlášť upozorňuje na prosebný charakter procesií, keď píše, že pri nich *„prosby k Bohu vznášame“*. A dopĺňa: *„Prosby ale tieto máme k Bohu vznášať nielen vnútorne, s pokornou v jedno shromaždenou myslou, so živou vierou, silnou dôverou v dobrotu Božiu, s oddanosťou do vôle Božej a s vytrvalosťou, ale i zovnútorne s vonkajšou úctivosťou a pobožnosťou, aby sme takýmto spôsobom i druhých k podobnej pobožnosti povzbudzovali.“*

Procesie už na úsvite Cirkvi boli podľa svedectva Tertuliána, sv. Jána Zlatoústeho a iných Cirkevných Učiteľov zaužívanou praxou. Majú svoj základ vo Sv. písme Starého i Nového zákona. Napríklad vieme, že sám Boh nariadil svojmu ľudu, aby sedemkrát v slávnostnom sprievode s Archou zmluvy obchádzal mesto Jericho. Podobne aj kráľ Dávid nariadil slávnostný sprievod s archou Pána. Iným nebol ani múdry kráľ Šalamún, ktorý s celým plesajúcim a prespevujúcim ľudom v slávnostnom sprievode preniesol Archu zmluvy

do Jeruzalemského chrámu. A nakoniec i sám Kristus sprevádzaný veľkým zástupom, krátko pred Svojou smrťou, vykonal slávnostný sprievod a vstup do Jeruzalema.

Ak by sme sa však chceli preniesť zo slávnostnej, radostnej a oslavnej atmosféry procesií (spomínaných vo Sv. písme) do atmosféry, ktorá je predmetom tohto článku, museli by sme sa započúvať do výziev pôstneho kazateľa. Ten totiž často apeluje na zmenu a nastúpenie na cestu obrátenia. Symbolom tohto snaženia sú aj pôstne kajúčne procesie, ktoré majú svoj pôvod v 5. storočí, kedy sa v rámci prosebných dní v Ríme počas pôstu slávili aj štáciové pobožnosti, teda slávnosti, kde sa prvá časť modlitieb slávila na jednom mieste a potom sa išlo v procesii do kostola.

Realizovalo sa to napríklad tak, že procesia začala v jednom z farských kostolov vstupnou modlitbou a potom sa veriaci za spevu latinských litánií ku všetkým svätým, v procesii s veľkým krížom, presunuli do miestnej katedrály, kde liturgický program pokračoval slávením liturgie hodín, napríklad vešpier. Kňaz alebo sám biskup týmto večerám „predsedal“ v chórovom odeve, na ktorom mal oblečený fialový *pluviál*. Ďalšou formou mohla byť aj procesia, ktorá začala v niektorej kaplnke a za spevu litánií sa putovalo do kostola, kde nasledovala sv. omša.

Takéto kajúčne pôstne procesie boli v minulosti bežný fenomén. Vedeli sa robiť aj každý deň počas Svätého pôstu, i keď ich sprvoti nemohla usporadúvať každá farnosť. No pokiaľ mohla, využila na to všetky možné slávnostné liturgické prvky, ktoré však boli stále podriadené kajúcnemu charakteru danej „akcie“. Bol som napríklad upozornený na fakt, že v takejto procesii sa aj zvykli niesť všetky oltárne sviece, ktoré sa po príchode do cieľového chrámu položili na oltár.

Kajúčna procesia prvej pôstnej nedele vo farnosti St. James v Jacksonville.

zdroj: stjamescc.org

Spomínal som litánie ku všetkým svätým, ktorých spev dopĺňal samotné pôstne procesie. Litánie totiž s procesiami úzko súvisia, pričom znamenajú poníženu, skrúšenú a prosebnú modlitbu. Najstaršími litániami sú *Litaniae Sanctorum*, ktoré už v roku 590 pápež sv. Gregor I. Veľký nariadil používať počas procesií. Potvrďuje to aj Andrej Radlinský, ktorý píše: „A *ponevác takého modlitby obyčajne pri procesiách sa konajú: sv. Gregor menuje sprievod čili processiu litániami.*“ Odvtedy sa nazýva litániami len tá modlitba, v ktorej veriaci spoločne s veľkou horlivosťou vzývajú na pomoc Boha a po ňom svätých, teda za nás orodujúcich služobníkov Božích. Na základe toho potom katolíci vo veľkých potrebách spoločné modlitby a sprievody organizovali. A Boh ich mnohokrát vyslyšal.

V dejinách Cirkvi sa vyskytli aj také kajúčne procesie, v ktorých niesol za pomoci asistencie veľký a ťažký kríž priamo prelát. Explicitným príkladom nám je kajúčna procesia, ktorá prešla ulicami Milána po

sovietskej vojenskej intervencii v Maďarsku v roku 1956. Túto procesiu viedol milánsky arcibiskup Giovanni Battista Montini (budúci pápež Pavol VI.), nesúc veľký kríž sv. Karola, ktorý mu podopierali a odľahčovali katedrálni kanonici. Preláti na čele s metropolitom boli oblečení do slávnostných chórových šiat, teda aj s využitím odevu *cappa magna*, ktorej kapucňa dotýčným prelátom na znak pokánia zakrývala hlavu. Ide o jeden z mála prípadov praktického využitia tohto prvku *cappy magny*.

Kolorované fotografie kajúcej procesie vedenej milánskym arcibiskupom Montinim, 1956.

zdroj: Nicola De Grandi / FB stránka Catholic Clerical Dress, Vestments and Vesture by
Liturgical Arts Journal

Svätý Karol Boromejský nesie relikviu Svätého klinca v procesii proti moru v roku 1576. On i kanonici ťahajú po zemi svoje vlečky na znak pokánia.

zdroj: liturgicalartsjournal.com

Kajúcnny symbolizmus vlečky

Nemohol som spraviť dokonalejšie premostenie k tejto téme, ako práve spomínaním arcibiskupovej „veľkej kapy“ na milánskej kajúcej procesii. *Cappa magna* sa ešte stále mnohým pozorovateľom spája s nie veľmi pozitívnou konotáciou, ktorú by mohli doplniť výrazy typu luxus, pompéznosť či márnivosť. Pohľad na dlhú vlečku a dlhé oblečenie totiž v podvedomí vnímame ako symbol vysokého postavenia. Látka bola až donedávna veľmi vzácnym materiálom a jej nadbytok sa často považoval za znak postavenia a bohatstva. Toto vnímanie je sčasti aj správne, no nemožno ho aplikovať do všetkých spoločenských situácií a kultúrnych vzorcov.

Čo napríklad taký čierny plášť s vlečkou a kapucňou? Presne taký odev totiž môžeme pozorovať u španielskeho kráľa Filipa II. na pohrebnom sprievode za jeho otca cisára Karola V. S čiernou farbou je to po

symbolickej stránke celkom jasné. Jej dnešné používanie ako farby smútku v západných kultúrach siaha prinajmenšom do obdobia starovekého Ríma. Občania Ríma si na znamenie smútku obliekali tzv. *tóga pulla*, teda čiernu, tmavú alebo špinavú tógu. Lucas Viar sa na stránkach *Liturgického časopisu o umení* logicky domnieva, že *tóga pulla* má svoj pôvod v znečistení spôsobenom ťahaním po zemi. Tejto domnienke zodpovedá skutočnosť, že obzvlášť v minulosti bolo zdržiavanie sa umývania alebo nosenia čistého oblečenia veľmi rozšíreným vonkajším znakom smútku. Nenadarmo si Židia vedeli počas smútku či pôstu sypať na hlavu popol a obliekať vrecovinu.

S vlečkou je to už ťažšie. No jej použitie pri liturgickom a obradnom úkone nachádzame už v stredoveku. Nepoužívala sa len za účelom prezentovania bohatstva a moci kráľa či šľachty, hoci aj samotná čierna farba počnúc 15. storočím vyjadrovala ponurú demonštráciu prepychu burgundského dvora. No čierna vlečka sa používala aj ako súčasť smútočného odevu. Na vyobrazení spomínaného pohrebného sprievodu majú čierne plášte s vlečkami všetci zúčastnení, avšak „hlavný smútiaci“ má vlečku najdlhšiu a ešte má aj zahalenú hlavu kapucňou. Zaujímavou symbolikou je tu práve tá dĺžka, pretože čím dlhšia vlečka, tým väčšia bolesť. Je pritom veľký rozdiel ťahať za sebou vlečku po naleštených podlahách palácov, ako s ňou v akte smútku kráčať po nespevnených uliciach s otvorenou kanalizáciou. Kontext je preto veľmi dôležitý.

Pohrebný sprievod za cisára Karola V.

zdroj: liturgicalartsjournal.com

Z pohrebného sprievodu „najlepšieho a najmocnejšieho princa Alberta Pia“.

zdroj: [wikimedia commons](https://commons.wikimedia.org/)

V rámci používania vlečky nezasvätenými osobami môžeme ešte naraziť na laikov, ktorí sa venujú verejnému pokániu, ako vyjadreniu viny a v kontexte Veľkého týždňa ako súčasť Kristovho pohrebného výboru. Prípady používania vlečiek laikmi – mužmi aj ženami – možno stále nájsť hlavne v Španielsku, potom aj v Taliansku či Amerike. Reč je samozrejme o bratoch kajúcnikoch známych ako *Cofrades*, *Nazarenos*, *Fariseos* či *Penitentes*. O ich niekoľkohodinových kajúcnych procesiách počas *Semana Santa* (Svätý týždeň) som však už podrobne písal vo svojom [staršom článku](#).

Velkopiatočový sprievod v Olivares (Sevilla). Kajúcnici pri ňom nosia spustené plisované vlečky.

zdroj: diariodesevilla.es

Používanie rozvinutej *cappy magne* duchovenstvom, demonštrujúc verejný prejav pokánia, má tiež zaujímavú symboliku. Tá nás upozorňuje, že klerik za sebou vláči hriechy ľudu. Zatiaľ čo niektoré tradície boli v posledných desaťročiach zabudnuté, niektoré sa nám našťastie zachovali a začali sa intenzívnejšie udržiavať. Za zmienku stoja napríklad kapituly, ktoré dodnes vykonávajú jeden zaujímavý obrad...

Obrad *Seña*

Tento článok by som zakončil naozaj nevídaným zvykom a obradom, ktorý súvisí s kajúcnou symbolikou vlečky. Daný obrad sa týka Svätej stredy vo Veľkom týždni, ktorej názvy sú aj veľká, škaredá, čierna, v češtine dokonca „sazometná“. Pripomína zradu Judáša Iškariotského, ktorý bol špehom medzi učeníkmi Ježiša Krista. Preto v angličtine existuje na túto stredu aj výraz *Spy Wednesday*.

Každoročné slávenie vešpier Svätej stredy v katedrále v ekvádorskom Quite sa preslávilo vďaka veľkolepému obradu *Seña* (v preklade prapore), ktorý sa nazýva aj *reseña* alebo *arrastre de caudas*, teda ťahanie vlečiek. Kanonici prechádzajú cez katedrálu v 16 stôp dlhých čiernych vlečkách, s hlavami zakrytými kapucňou. Počas spevu *Vexilla Regis* „padnú na tvár“ (ľahnú si na zem) do *prostrácie*, zatiaľ čo arcibiskup v *cappe magne* rozvinie veľkú čiernu vlajku s červeným krížom a začne ňou nad ležiacimi kanonikmi mávať. Dlhé čierne vlečky kanonikov tu predstavujú hriechy človeka, ktoré sa za nami vlečú a spomenutá vlajka zas stelesňuje Kristov triumf nad smrťou, ktorý nám tieto hriechy zmýva a oslobodzuje nás od nich.

Obrad *Seña* v ekvádorskom Quite.

zdroj: liturgicalartsjournal.com

Obrad *Seña* v Maracaibo, Venezuela.

zdroj: liturgicalartsjournal.com

Cenným zdrojom pre článok boli Nábožné výlevy Andreja Radlinského z roku 1906 a poznatky zo stránok liturgicalartsjournal.com.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/krestanska-tradicia-europy-procesie-a-vlecky-v-akte-kajucnosti-a-smutku/>